

הרב אברהם יעקב בומבך

ירושלים

סדור חמדת ישראל חלק ב' לרבי שמואל ויטאל זצ"ל

הגאון המקובל רבי שמואל ויטאל זצ"ל היה בנו של רבי חיים ויטאל זצ"ל תלמידו המובהק של האר"י זצ"ל. כידוע הגיעה רוב חכמתו של האר"י אלינו ע"י תלמידו רבי חיים שלמד את תורת הקבלה מפיו, וסידרה בשמונה שערים. אחר כך קם בנו ותלמידו רבי שמואל, שכלל את שמונת השערים וכתב עליהם הגהות, והם כתבי האר"י המוסמכים כמו שכתב החיד"א בשם הגדולים (ח, כא ערך מהר"ר חיים ויטאל). בזקנותו חיבר רבי שמואל סדור חמדת ישראל, אשר מטרתו בו להביא בקיצור את כוונות האר"י לתפלות, כדי שיוכל המתפלל לכוין כל דבר במקומו.

בשנת תרס"א נדפס הסדור לראשונה במונקאטש מתוך כת"י שהיה ברשות החיד"א ואשר נשלח מירושלים אל האדמו"ר רבי יחזקאל שרגא משיניווא זצ"ל. מגיה הספר האדמו"ר רבי חיים אלעזר ממונקאטש זצ"ל כותב בהקדמתו שהכת"י מלא שבושים וחסרונות והוא מרח לתקנו ע"י השוואה לספר שער הכוונות ופרי עץ חיים שעוסקים בכוונות התפלה עפ"י האר"י, וכן תיקן מאומד הדעת. את תיקוניו הכניס בתוך חצאי לבנה.

לפני הרבה שנים ראיתי במכון לתצלומי כ"י בירושלים, צילום כת"י חמדת ישראל מספריית סינסינטי, ובו נוסח מתוקן של החיבור. עוד מצאתי בו חידוש. חלק נוסף לסידור ובו תפלות על כל צרה שלא תבוא. רבי שמואל למד מדברי רשב"י בספר הזוהר, באיזו צורה יש להתפלל (כמו שכתב בהקדמתו הנדפסת להלן), ועל פי דבריו יסד סדר תפלה בשבע מערכות לפי סדר שבע הספירות, ואמירת פסוקים המתאימים לכל ספירה, וכן פיוטים ויודיים וי"ג מדות בכל מערכה. עוד סדר מיוחד חיבר, תפלה על מניפת החלירע ל"ע, גם היא בשבע מערכות כנ"ל. וכן סדר תפלה על החולה ב"מ וסדר שינוי השם.

אחרי העתקתי את חלק התפלות מכת"י הנ"ל ע"מ להוציאו לאור, נוכחתי לדעת שחסר באמצע חלק נכבד. ולא היה טעם להוציאו לאור כמות שהוא, היות והספר בנוי לפי סדר הספירות, ואם חסרות תפלות ממערכה כל שהיא, כל מהותו נפגמה. לאחרונה הגיע לידי כת"י פרטי של תפלות אלו מהדורא קמא, ועל פיו זכיתי להשלים את החסר בכת"י סינסינטי.

הבדל בין מהדורא קמא לבתרא

בכת"י מהדו"ק כל התפלות והפיוטים נכתבו במלואם, שלא כבכת"י מהדו"ב שקיצר הסופר בהרבה מקומות וכתב רק את תחלת התפלה או הוידוי בציון וכו', ולולי המהדו"ק אין לדעת עד היכן לומר. גם נוסח התפלות והפיוטים שונה בהרבה מקומות מהנוסח המקובל כיום בסדורי הספרדים, ובכת"י מהדו"ק יש לנו את הנוסח המקורי שכתב מהר"ש ויטאל.

אולם יש גם הבדלים בין מהדו"ק למהדו"ב. א. במהדו"ק במספר מקומות כתב מהר"ש לומר פסוקים המתאימים לספירה שמדובר בה, ואילו במהדו"ב חילק את אותם הפסוקים לכמה מערכות, אחת לעצירת גשמים, אחת לחולה ר"ל ועוד. ב. במהדו"ק מצויים הרבה תפלות ופיוטים שהשמיטם במהדו"ב. נראה שמהר"ש ויטאל רצה לקצר. סמך לדבר שאף במהדו"ב כתב על פיוטים שונים "ואם ירצה יאמר" וכו'. כלומר הכריע שאין הכרח לאמרם כי אינם מעיקר תיקון התפלה. ג. פעמים שחזר בו מהר"ש והשמיט פסוקים שכתב במהדו"ק, ויש ששינה את סדר המזמורים במהדו"ב ממה שכתב במהדו"ק. פירוט הדברים יבא בעז"ה במבוא לחמדת ישראל ח"ב.

הנני מפרסם בזה את שתי ההקדמות מרבי שמואל ויטאל לשתי סדרי התפלה הנ"ל, ופיוט אחד לעצירת גשמים שחיברו בעצמו. הוספנו מראה מקומות בתוך סוגריים עגולות, וכן ניקוד ומתגים להראות על נגנית מלעיל, כאשר אין מתג התיבה מלרע. בעזרת השם ית' יצא לאור בקרוב הספר כולו לתועלת הרבים.

א

סדר משמרה לכל צרה שלא תבא על הצבור

אמר עוד שמואל בן איש חי הוא אדוני מורי ורבי הרב הגדול כמוה"ר חיים ויטאל זלה"ה. בהעלותי על לבבי דברי חז"ל המוסכמים פה אחד. דברי הנביאים מתנבאים בסגנון אחד. עונים באימה ואומרים ביראה. כי התפלה המעולה היא המקדמת לצרה. וכמש"ה (איוב לו. יט) היערוך שועך לא בצר. ואמר בן סירא (ירושלמי תענית פ"ג ה"ו) אוקיר לאסיא עד לא תצטריך ליה. וקרוב לזה בארתי בחבורי הגדול בפסוק (ישעיה כו. טז) ה' בצר פקדוך וכו' [שנתרעם על כנסת ישראל בהתפללם בעת צרתם ממש, ולא מקודם. והוא אמרו ה' בצר פקדוך, ירצה בעת הצר ממש, פקדוך בבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואז צקון לחשם בעת מוסרך למו ממש ולא מקודם. כמו ההרה שאינה צועקת בתפלה כל תשעה חדשים של עיבורה עד שבא החבלי לידה עליה, כן היינו מפניך ה'. ולכן אף אם תעננו ותוציאנו לאור מצרותינו, אינו מכח התפלה שהתפללנו, אלא מכח שאינך משנה טבעו של עולם. דומיא דהאשה הרה, שרוב ההרות יוצאות לאור (השלמה ממהדו"ק)] ע"ש. ועוד אמרו חז"ל במדרש רבה (בראשית רבה לט, טז) וז"ל כלום בנה אברהם מזבח בעי אלא כדי שלא יפלו בניו בעי וכו'.

וכעת הציקתני רוחי בראותי בדורנו זה שנסתם מעינינו מאורות החכמה. וכל פה וכל לשון אינם מזדווגים יחד לידע לאיזה רוח יתפללו. וכל אחד בדיק בפומיה ובלישניה. וכל חין אומר לי לי נגלו סדרי התפלות. ואתה קדוש יושב תהלות. וכל יצר פונה לדרכו. זה בורר וזה בורר. זה אומר זה הדרך תלכו בו. בדרך קצרה וארוכה להעלות תעלה לשבריתכם. וזה אומר בכו בכה בדרך ארוכה מני ים. אולי יחנן ה' שארית יוסף שאר ישוב שאר יעקב אל אל גבור. ולא נעלם מעיני כל יודע ספר ושפר סיפור דברי פי חכם חרשים ונבון לחשים האדם הגדול בענקים התנא הגדול רבי שמעון בר יוחאי זלה"ה בספר הזוהר בפ' תרומה בספרא דצניעותא המכונה לשלמה מלכא ז"ל (בדף קע"ח) וז"ל בין שאלתא דצבורא בין שאלתא דיחידא ושאלתא דאית לבר נש לשאלה ממאריה הן מסודרות בתשעה גווני. אית באלפא ביתא. הרצון בזה הוא לומר פסוקים על דרך האלפא ביתא. ואית באדכר מכילהי דקודשא בריך הוא רחום וחנון וכו'. והוא סוד ויעבור וכו'. וכמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה לומר אל הוריתנו לומר שלש עשרה וכו'. ואית בשמהן יקרין דקב"ה כגון א-היה י-הו א-ל א-להים ה' צ-באות ש-די א-דני. והוא פשוט. ואית בעשר ספירות כגון מלכות יסוד הוד נצח ת"ת גבורה חסד בינה חכמה כתר. ואית באדכר צדיקיא כגון האבות והנביאים והמלכים. ואית בשירי ותושבחת דאית בהון קבלה אמיתית. ועילא מנהון מאן דידע לתקן תיקונין למאריה כדקא יאות. ואית בידיעה סלקא מתתא לעילא. ואית מאן דידע להמשיך שפעא מעילא לתתא. ובכל תשעה גווני אילין צריכא כונה גדולה. ואי לא עליה קרא כתיב ובוזי יקלו דא הוא מאן דלא ידע ליחידא לשמא קדישא. ולקשרא קשרא דמהימנותא ולאמשכא לאתר דיצטרך. ולאוקיר שמיה דמאריה. טב ליה דלא אתברי.

ואתה בן אדם פקח עיניך וראה את הדברים האלה אשר כל שומעם יפחד מלהתקרב אל המלאכה הזאת. ולכן בראותי זאת קמתי ונתעוררתי ורציתי להאיר עיניכם עורים.

לזכות את הרבים כיום שצריכים ישראל לרחמי אביהם אשר בשמים על כל צרה שלא תבא על הציבור. ותכנתי סדר זה מיוסד על אדני ספר הזוהר. והוא קרוב אל התשעה גונים הנזכרים שם כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים. ומובטח אני בחדסד עליון שתפילתנו זאת תעלה לרצון לפניו יתברך ותעשה פירות בע"ה.

אך בזאת יתחנן כל מי שירצה להתפלל כסדר הזה לקרא בתחילה הקדמתי זאת. וימלא את כרסו ממנה וישוב אל אלקיו. ובקרבו ישים אורבו לצוד את היצר הרע אויבו. ויהרהר בתשובה בלבו ויטהר את עצמו מכל צד טומאה ואפילו מטומאת קרי. ויעשה טבילה בכונתה הכתובה אצלנו. ויקדש את עצמו במותר לו ויטהר גופו כשרפי מעלה. וירבה בדמעה בעבור כי שערי דמעה לא ננעלו. ויכוין עם בכיתו אל מלת דמע"ה עם הכולל [גימ' ק"כ] למתק בה את ק"כ צירופי א-להים האדירים. והם נמתקים עם ק"כ טיפות דמע"ה בסוד מה שאמר הכתוב (תהלים לו. ט) נודי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך וכו'. ויתפלל בכונה גדולה. וה' הטוב יכפר בעד ויקבל תפלתנו ותפלת כל עמו ישראל ברחמים. כמש"ה (תהלים סה. ג) שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו. וכתוב (ישעיה סה. כד) והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע. אמן כן יהי רצון.

אמר שמואל המסדר זה הסדר סידרתי לכל צרה שלא תבא על הציבור. כמו עצירת גשמים או מכת ארבה או מכת בצורות. או חלאים משונים ח"ו או לתשובה או למשמרת ר"ת. חוץ מצרת המגפה בר מינן שסידרתי סדר אחר לבדו אחר הסדר הזה וע"ש. האמנם לכל שאר הדברים הנזכרים כאן אין הפרש ביניהם. זולתי בפסוקים הנאמרים אחר ויעבור משלש עשרה מדות אשר הם קוטב כל התפלה לפרש את דברך על מה אתה מתפלל לפני הקב"ה. וכמו שאמר דניאל איש חמודות (ט. ג) ואתנה את פני אל א-דני הא-להים לבקש תפלה וכו'. וכתוב בתריה (שם טז-יז) א-דני ככל צדקותיך ישב נא אפך וחמתך מעריך ירושלים הר קדשך וכו' ועתה שמע אלקינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמש למען א-דני וכו'.

ב

אמר שמואל המחבר ס"ט גם וידוי זה יסדתי אותו לעצירת גשמים בדרך הסוד מיוסד על עשר הספירות בחנתיו ונסיתיו ונעניתיו בו.

רבונו של עולם מלכותך מלכות כל עולמים. וממשלתך על כל העמים.
רחם על עמך העגומים. ועל ארץ לא שבגה מים. (מלכות)
צדיק אל חי מקור מים חיים. אשר לא יכזבו מימיו הנצחיים. הרק טל ומטר לברכה ולחיים. הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים. (יסוד)
הודך גלה והראה את גבורתך. ונפלינו אני ועמך קהל עדתך. מפל העמים אשר לא ידעו תורתך. הנה אנכי נצב על עין המים. והיה פיום ההוא יצאו מים. (הוד)

נצח סלה ועד מהר והבא עלינו ברכה. ולכל מפותינו העלה ארוכה.
וזכור דברת נביאך הערוכה. העניים והאביונים מבקשים מים. (נצח)

תפארת ישראל מאז נקראת. אב הרחמן על עמך אשר הוצאת. ובענן
קדשך עליהם הופעת ונגלית. והשקית את העדה. והוצאת להם מים.
(תפארת)

גבורתך גלה בגבורות גשמים. והפט לעניך צמים והומים. וקבל תפלתם
בקטרת סמים. והפית בצור ויצאו מים. (גבורה)

חסדי ה' עולם אשיר וארנן. לבקר חסדך תמיד בפי אשנן. ומול היכלך
אסגוד ואתחנן. ישב רוחו יזלו מים. (חסד)

מבינתך הבינני וחנני. ובקראי לך ענני. על מי מנוחות תנהלני. קול ה'
על הפנים. (בינה)

חכמת אדם תאיר פניו. וזכור זכות האיש ענו. וזכות כל האבות שפלפניו.
והיה ביום ההוא יצאו מים. (חכמה)

פתר עליון תכתיר את עמך. העניים והאביונים מקוים רחמיך. המצא
להם לחם ומימך. כל משען לחם וכל משען מים. (כתר)

היד ה' תקצר. בקראי מן המצר. וטובו לא יחסר. למטר השמים תשקה
מים.

ג

סדר משמרה לזמן המנפה בר מינן מיוסדת על דרך הסוד

הקדמה

אמר הצעיר שמואל בתחלת הכל צריך המתפלל להקדים תפלה לצרה. ואח"כ צריך
לטהר עצמו מכל טומאה ובפרט מטומאת קרי. ויטבול ממנה ויכוין בכונות הטבילה
להטהר במי מקוה והוא אהי"ה דהיהי"ן כנזכר אצלנו. ויקבל עליו תענית מאתמול. ויכניס
עמו עשרה מתענים ואם הם ת"ח מה טוב ומה נעים. ויכוונו לבם לאביהם שבשמים.

ויעשו כולם אגודה אחת בלב אחד להתפלל בעד כל ישראל אחיהם. וגם שהם שלוחי כל ישראל. וכמו שמצינו בספר הזוהר בפ' וירא בדף ק' [ע"ב במדרש הנעלם] וז"ל אמר ר' פנחס זמנא חדא הוינא אזיל בארחא וערעית ביה באליהו זכור לטוב. אמינא ליה לימא לי מר מלה דמעלא לברייתא. אמר לי קיים גזר קב"ה ועאלו קמיה כל אינון מלאכיא דממנן לאדכרא חובי דבר נש. די בעדנא דידכרון בני אנשא קרבניא דמני משה. ושוי לביה ורעותיה בהו. דכולהו ידכרון ליה לטב. ועוד בעידנא דיערע מותנא בבני אנשא קיימא אתגזר וכרוזא אתעבד על כל חילא דשמיא דאי ייעלון בנוהי בארעא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ויימרון ברעות נפשא ולבא ענינא דקטרת בוסמין דהוה להו לישראל. דיתבטל מותנא מנייהו. ועוד תמן כתיב [בדף קא.] מעשה בר' אחא דאזיל לכפר טרשא וכו' וציוה אותם ואמר להם: אמרו ברעות נפשיכון ענינא דקטורת בוסמין וכו' וכד תסיימון אמרו אלין פסוקיין בקל תקיף תלת זמנין ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה וכו' ויקח אהרן וכו' ויעמוד בין המתים וכו' וכן עבדו ואתבטל מותנא מנייהו.

ודע כי ענין חולי המגפה בר מינן נלאו כל הרופאים והיודעים לידע מה טיבה אם היא כשאר חולאי הגוף בגופניים, או אם היא על ידי מזיקים, והכל אמת הוא כי תחלתה הוא על ידי מזיקים מחמת עיפוש האויר ואחר שהכו את האדם נעשית ההכאה כמו חולי גופני. ולכן קמתי ונתעוררתי ותקנתי הסדר הזה וכו' פסוקים מסוגלים וכוונות נמרצות כדי לרצץ מוחי קליפות והמזיקים והרוחות המשוטטות בעולם, והם הסיגים של המלכים דמיתו כמבואר ענינם בספר הזוהר וגם אצלנו וע"ש באורך. ואח"כ אנו מתפללין מצלאין על החולים בחולאי הגוף. נמצא הסדר הזה מרפא לנפש ומרפא לגוף, וחפץ ה' בידנו יצליח כן יהי רצון. ויציל את ישראל בכל צרה וצוקה ומדבר וממגפה אמן כן יהי רצון. קודם לכל המתפלל יתעטף בציצית כשר ויכוין למספרו שהוא ת"ר [ציצית בגימ' ת"ר] כנגד גזעי נשמות של ישראל שהם שש מאות אלף והשאר הם ענפים ולא גזעים. ויעשם אגודה אחת ויכוין בזה, גם בשני השינין של התפילין שהם שש מאות כאמור. ויכוין שעולים בגימ' קש"ר. ואחר שנתכוין לעשות קשר זה, יכוין לעשות קשר שני בתפילין דיד ואח"כ יתכוין לעשות קשר שלישי בתפילין של ראש, והרי הם שלשה קשרים כנגד אברהם יצחק יעקב וכנגד כהנים לויים וישראלים וכנגד נפש רוח ונשמה. ובתלתא הויא חזקה.

עוד יכוין כי ציצית הוא בגימ' ת"ר ויש בקשר של יד צורת י', ויש בקשר של ראש צורת ד'. הרי הם תרי"ג מצות עם הכולל הם תרי"ד. ולכן רמז הכתוב וראיתם אות וזכרתם את כל מצות ה' וכו'.

ובספרא דאגדתא דבראשית בכתיבת יד ז"ל טוב הוא לומר שלשה מזמורים אלו. ואחז"ל שלשה תפלות הם של משה ושל דוד ושל משיח. במשה כתיב תפלה למשה איש הא-להים וכו'. בדוד כתיב תפלה לדוד הטה ה' אזנך וכו'. במשיח כתיב תפלה לעני כי יעטוף וכו'. הה"ד ותפלת ישרים רצונו וכו'. ונלע"ד דאיתא עם מה שאמר הכתוב הנה מלכך יבא לך וכו' והוא המשיח. וכתיב ביה עני ורוכב על החמור וכו'. ולכן טוב

הוא לומר אלו השלשה מזמורים קודם התפלה כסדר חז"ל. והם מזמור צ' והוא תפלה למשה וכו'. ומזמור פ"ו והוא תפלה לדוד הטה ה' אונך וכו'. ומזמור ק"ב והוא תפלה לעני כי יעטוף וכו'.

ועוד נלענ"ד לתקן סדר אחד במזמורים אלו גם בדרך הסוד. ולכן יתחיל במזמור פ"ו ויכוין במזמור הזה הוא מדת המלכות רמז למטה, א-להים ראיתי עולים מן הארץ. ולהיות בבריא דלה ועניה צועקת אל דודה ומתפללת ואומרת כסדר הזה.

תפלה לדוד הטה...

תם

ותהי השלמת הספר הזה, יום שני שבעה ימים לחודש תשרי משנת חמשת אלפים וארבע מאות ועשרים וארבעה לבריאת עולם, פה בסדר כי שם ה' אקרא הבו גודל לא-להינו. יהי רצון מלפניו יתברך שיזכני לעסוק בתורתו אני וזרעי ולא ימושו מפי ומפי זרעי וכו' כ"ד המעטיר המחבר הצעיר שמואל.